

Д. О. Козельська
Т. Ю. Герасимов

«ЗА НАШУ І ВАШУ СВОБОДУ»: УКРАЇНЦІ В ПОЛЬСЬКИХ ПОВСТАННЯХ ХІХ СТ.

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Досліджено теоретичні питання участі українців у польських національно-визвольних повстаннях ХІХ ст., зокрема у Листопадовому повстанні 1830–1831 рр. та Січевому повстанні 1863–1864 рр.

Ключові слова: Національно-визвольні повстання ХІХ ст., Січеве повстання, Листопадове повстання, польський визвольний рух, українці.

Abstract

The theoretical issues of the participation of Ukrainians in the Polish national liberation uprisings of the 19th century are investigated, in particular in the November Uprising of 1830–1831 and the January Uprising of 1863–1864.

Keywords: National liberation uprisings of the 19th century, the January Uprising, the November Uprising, the Polish liberation movement, Ukrainians.

Вступ

Сучасна українська історіографія поступово позбавляється ідеологічних нашарувань, притаманних радянському періоду. Завдяки цьому відкривається можливість об'єктивно оцінити місце українців у європейських революційних процесах ХІХ ст. Одним із таких процесів була боротьба польського народу проти імперського поневолення. Участь українців у цих подіях тривалий час залишалася на маргінесах наукового дискурсу, що зумовлює актуальність даного дослідження. Водночас, ця тематика має й сучасне звучання. Адже питання взаємин між українцями та поляками, їхньої співпраці чи протистояння в умовах імперських структур, залишаються важливими і нині, коли обидва народи знову постали перед викликами захисту свободи та незалежності. Аналіз минулого дозволяє глибше зрозуміти витоки як солідарності, так і суперечностей, що формувалися упродовж століть, і тим самим сприяє формуванню виваженої історичної пам'яті, здатної впливати на сучасний українсько-польський діалог.

Метою нашої роботи є комплексний аналіз участі українців у польських повстаннях ХІХ ст., з'ясування соціальних і національних чинників, що спонукали їх долучатися до боротьби, а також виявлення наслідків цієї взаємодії для розвитку українського національного руху.

Результати дослідження

Листопадове повстання, відоме також як польсько-російська війна 1830–1831 рр., розпочалося 29 листопада 1830 р. у Варшаві. Воно охопило Королівство Польське, Литву, Правобережну Україну та Білорусь. Причинами стали порушення російською владою конституції 1815 року, скасування свободи друку й зібрань, запровадження цензури та репресій. До повстання долучилися вихідці з Правобережної України та Волині – переважно шляхта, інтелігенція та молодь. Багато українців служили у війську Королівства Польського та вступали до повстанських загонів [1, с. 134].

Серед українців-учасників відомі: Юліан Ордан – виходець із Волині, генерал польських військ, Михайло Чайковський – письменник і дипломат із Правобережжя, Олександр Чаплицький – волинський шляхтич, ватажок місцевих загонів.

Краківське повстання (1846). Повстання, яке охопило Вільне місто Краків, Галичину, Великопольщу та Конгресову Польщу. Українська участь була незначною, адже більшість селян ставилися до польської шляхти з недовірою. Навпаки, у Галичині відбулося антипольське селянське повстання під проводом Лук'яна Кобилиці. Водночас частина української інтелігенції та студентства підтримувала польських революціонерів, що сприяло формуванню власного національного руху, зокрема під час «Весни народів» 1848 року [2].

Січневе повстання 1863–1864 рр. охопило Польщу, Литву, Білорусь та Правобережну Україну. Його організатори прагнули відновити Річ Посполиту «трьох народів». Повстання мало соціальний і національний характер, проте його польський керівний склад часто розглядав українців як частину майбутньої федеративної Польщі, що викликало суперечності. У русі брали участь як польські, так і українські діячі.

Серед них: Володимир Антонович – історик і громадський діяч, спочатку прихильник польського руху, пізніше ідеолог українства, Яків Гонський – керівник одного з повстанських загонів на Київщині, Зигмунт Сераковський – повстанський керівник у Литві та на Волині, підтримуваний українцями, Костянтин Калиновський – білоруський революціонер, організатор виступів на українських землях [3, с. 27–28].

Вищезазначені виступи стали не лише спільною боротьбою проти російського та австрійського гніту, а й важливим етапом пробудження українського національного руху. Усі три повстання (1830–1831, 1846, 1863–1864 рр.) стали спільною сторінкою історії поляків і українців, об'єднаних боротьбою проти імперського гніту Росії та Австрії. Водночас вони показали різницю у національних прагненнях: поляки прагнули відновлення Речі Посполитої, а українці поступово усвідомлювали потребу власної державності. Участь українців у цих подіях сприяла поширенню ідей свободи, рівності, демократичних прав і стала поштовхом для формування українського національного руху другої половини XIX ст.

Висновки

Аналіз участі українців у польських повстаннях XIX ст. засвідчує, що ці події мали подвійний характер. З одного боку, українці підтримували боротьбу проти імперського панування, сприймаючи її як шлях до свободи. З іншого – польські політичні програми часто ігнорували українські національні інтереси, що призводило до непорозумінь і конфліктів. Ці події є важливою сторінкою спільної історії двох народів. Вона виявила прагнення до визволення, але водночас показала глибокі суперечності, які визначали характер українсько-польських взаємин упродовж XIX ст. Цей історичний досвід важливий для розуміння сучасних процесів взаємодії України й Польщі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Польське національне повстання 1830–1831 рр. на Правобережній Україні: від міфів до фактів / за ред. Ігоря Кривошеї, Норберта Моравця. Київ : КНТ, 2017. 264 с.
2. Зашкільняк Л. О. Польське Січневе повстання 1863–1864 років у висвітленні сучасної української історіографії. URL: <https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/12.pdf>
3. Земський Ю. С. Стратегія організації січневого повстання 1863–1864 рр. в Правобережній Україні та перешкоди в її реалізації. Історичний архів. Наукові студії: 36. наук. пр. Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. Вип. 6. С. 26-30.

Козельська Дарина Олександрівна – студентка групи ІСП-25б, факультету інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, Україна, dandercofuko@gmail.com

Герасимов Тимофій Юрійович – доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, Україна, gerasymov@vntu.edu.ua

Kozelska Daryna Oleksandrivna – student of the Department of Computer Engineering, 1SP-25b group, Vinnytsia national technical university, Vinnytsia, Ukraine, dandercofuko@gmail.com

Gerasymov Timofiy Yuriyovych – assistant of professor of the Department of Social and Political Sciences, Vinnytsia national technical university, Vinnytsia, Ukraine, gerasymov@vntu.edu.ua